

Dr. Zorn podaja pregled narodnoosvobodilnega boja na Koroškem, od nacističnega poskusa uničenja koroških Slovencev, s katerim je bilo povezano izseljevanje Slovencev in naseljevanje Nemcev na Koroškem. Navaja začetke upora leta 1942, njegovo razširitev 1943 z ustanovitvijo prvega Koroškega bataljona in prvo konferenco političnih in vojaških aktivistov — tako imenovano smrekovsko konferenco. Avtor obravnava nemško reakcijo, procese proti pristajšem narodnoosvobodilnega gibanja, NOB na Koroškem po kapitulaciji Italije, podporo Slovencev avstrijskemu odporniškemu gibanju ter delovanje Koroškega odreda. Konča z opisom dogodkov ob nemški kapitulaciji.

Dr. Zorn je napisal tudi kratek pregled boja za meje po 1945, tako v Slovenskem primorju in Trstu kot na Koroškem.

Delo je opremljeno tudi z obsežnim pregledom bibliografije za obravnavano obdobje, prav tako pa tudi z geografskimi skicami Slovenskega primorja in Koroške, ki ilustrirajo etnično stanje, politično-upravno razdelitev, meje in mejne predloge, dogajanja iz NOB. Skice so združene na dveh mestih v knjigi, bilo pa bi bolje, če bi bile ob ustreznem tekstu. Na notranjih straneh platnic je prikazano slovensko etnično ozemlje po prvi in po drugi svetovni vojni.

Pregled o zgodovinskem razvoju Slovencev v zamejstvu, ob katerem sta imeli obe ustanovi, ki sta dali zanj pobudo, v mislih zlasti potrebe učiteljev in profesorjev zgodovine na osnovnih in srednjih šolah, je nedvomno zelo dragocen prispevek posebno v zadnjem času, ko se širša javnost bolj zanima za vprašanja naših manjšin. Na strnjen in pregleden način prikazuje zgodovinske vzroke dogodkov, ki smo jim danes priča, prav tako pa nudi, predvsem z bogato bibliografijo, možnost poglobljenega študija posameznih problemov.

Andrej Vovko

Kurt Waldheim, Der österreichische Weg. Podnaslov: **Aus der Isolation zur Neutralität,** Wien-München-Zürich, 1972 (2. izdaja), strani 327.

Knjigo o nekaterih vprašanih razvoja Avstrije od prve svetovne vojne pa do današnjega časa opredeljuje predvsem dejstvo, da jo je pripravil zdajšnji generalni tajnik Organizacije združenih narodov. Z njo je želel orisati pot, ki je vodila do današnjega položaja republike Avstrije v svetu, pri tem pa ni zajemal le iz splošnih dejstev, ampak tudi iz lastnih izkušenj, saj mu je bilo kot poklicnemu diplomatu blizu marsikaj, kar običajno ne pride v javnost. Z Waldhemovo izvolitvijo za generalnega tajnika OZN pa je knjiga le pridobila na veljavi, saj utegne pojasniti marsikaj iz miselnega in svetovnonazorskega sveta njenega avtorja.

Glavna težišča tega dela so predvsem namenjena tistim najvažnejšim dejstvom, ki so vodila do današnjega mednarodnega statusa republike Avstrije. Dejstvo, da je Waldheim sam doživljal avstrijsko zunanjo politiko po letu 1945 ter v odločilnih fazah tudi sam sodeloval pri njenem usmerjanju, sta nedvomni avtorjevi kvalifikaciji za opravljeno delo. Ko se dotika zdajšnjega avstrijskega položaja podčrtuje kot nov element mednarodno zagotovljeno nevtralnost v

nasprotju s preteklostjo. Waldheim piše, da avstrijska nevtralnost nikakor ni tudi ideološka, saj se država izrecno prišteva k demokraciji zapadnega tipa; podobno kot v večinski avstrijski publicistiki, je tudi iz Waldheimove knjige videti privrženost k tisti obliki nevtralnosti, ki omogoča blokovsko neopredeljenost, ne pa tudi ideološke povezanosti z zahodnim svetom. Waldheim tudi meni, da si morajo biti velesile na jasnem, da ima (pač v smislu Palackega) tudi sedanja avstrijska država prav tako veljavo kot stara habsburška monarhija. V celoti pa knjiga opozarja bralca na vprašanja avstrijske zunanje politike in na njene najvažnejše aspekte.

Pri tem vodi pero avtorja od razpada habsburške monarhije dalje. Iz časa takoj po prvi svetovni vojni je vsekakor opozoriti na avtorjevo navedbo o južni Koroški in Južni Štajerski kot območjih prebivalstva nemškega jezika (deutschsprachige Gebiete). Piše tudi o »nemških jezikovnih območjih« južne Štajerske. S presnečenjem tudi beremo, da je bila južni Štajerski po prvi svetovni vojni određena pravica do samoodločbe, pač pa je bila ta uporabljena na južnem Koroškem »ko Italija ni hotela dopustiti porasta moči Jugoslavije, novega rivala na Jadranu ter na vzhodnem Madžarskem, sedanji Gradiščanski«. — In na drugem mestu: »Edina akcija na področju Koroške je bilo odpošiljanje oddelkov Volkswehra in Heimwehra, da bi podprli koroški obrambni boj.« Ob tem piše, da je bilo »tudi to mogoče le zato, ker je imela Italija interes, preprečiti svojemu sosedu Jugoslaviji, nadaljnjo razširitev«. — Zanimiva so dalje opozorila na vprašanje priključitve Avstrije Nemčiji, tako kot se je to postavljalo v prvi avstrijski republiki. Ob tem navaja, da je bil anšlus dr. Ottu Bauerju eden prvenstvenih problemov Avstrije. Svetovnonazorske osnove so pri tem nedvomno igrale važno vlogo; pri tem pa je Bauer mislil na marksistično Veliko Nemčijo in videl »ne mnogo drugače kot njegovi nemškonacionalni nasprotniki,« v anšlusu Avstrije »edino upanje za rešitev vprašanja nemških manjšin«. Bauer pa je bil tudi nasproten Habsburžanom in njegova dejavnost v smeri anšlusa je šla tudi z namenom, da bi se na ta način preprečila ustanovitev (morebitne) podonavske konfederacije.

Za čas po drugi svetovni vojni bi v Waldheimovem delu podčrtali genezo 1955. leta mednarodnopravno zagotovljene druge avstrijske republike ter opozorila na pot, ki je pripeljala do tistega mednarodnega položaja, ki ga ima danes druga avstrijska republika in ki jo označuje nevtralnost švicarskega tipa. Zanimiva so tudi opozorila na stališča velesil do avstrijskega vprašanja in še posebej Sovjetske zveze pa tudi njenih interesov (tako Sovjeti odločno nasprotujejo anšlusu Avstrije v kakršnikoli obliki). Ko razglabljamo o zdajšnjih avstrijskih odnosih s sosedomi Waldheim piše, da je v teh odnosih v ospredju avstrijske politike aspekt varnosti. Zanimiv je dalje opis avstrijskih prizadevanj po vključitvi države v skupno evropsko tržišče, ki pa so naletela na odločno zavrnitev Sovjetske zveze z opozorilom na avstrijske obveznosti, ki izhajajo iz pogodbe o vzpostavitvi neodvisne in demokratične Avstrije 15. maja 1955 (sovjetsko opozorilo z dne 3. maja 1963 je med drugim navajalo, da je »pristop Avstrije skupnemu evropskemu tržišču v taki ali drugačni obliki« v nasprotju z nevtralnostjo in državno pogodbo). Vendar so se pogajanja Avstrije z EGS nadaljevala tudi v prihodnjih letih, dotikala pa so se predvsem vprašanja carin. Pač pa so bila gospodarska vprašanja s to gospodarsko grupacijo leta 1967 povezana z južnotirolskim vprašanjem, saj je Italija konec junija tega leta na-

stopala proti vsakemu dogovoru EGS z Avstrijo in to vse dotlej, dokler ne bo ugotovljeno, da (nemškonalne) organizacije ne uporabljajo avstrijsko ozemlje za teroristične napade na italijansko ozemlje ter za zatočišče teroristov. V prihodnjih letih so se pogajanja nadaljevala (do leta 1970, ko je bila napisana Waldheimova knjiga, pogajanja niso rodila sadu).

Še posebno mesto pa je v knjigi namenjeno južnotirolskemu vprašanju ter njegovemu povojnemu reševanju. Dodan (je poleg drugih dokumentov) tudi znani italijanski paket za ureditev južnotirolskega vprašanja, dejstvo ki samo povečuje uporabnost Waldheimove knjige, čeprav so dokumenti znani tudi iz drugih objav.

Tone Zorn

Od prvog do desetog kongresa SKJ 1919—1974, — Novinsko i grafičko preduzeće »Privredni pregled«, Beograd 1974; strani 502.

Ta knjiga je kolektivno delo urednikov Save Kržavaca, Ljubiše Ristovića, sodelavcev Dragice Bojović, Vojislava Ćirkovića, Branislava Ilića, Ognjena Price, Živomira Stankovića in recenzenta Petra Kačavende z uvodnimi mislimi izpod peresa Pera Morače. Vsebinsko in oblikovno je celotno delo razdeljeno na štiri dele in sicer: 1. Ustanovitev Komunistične partije Jugoslavije in borba v legalnih in ilegalnih pogojih, 2. Vojna in revolucija, 2. Socialistična preobrazba Jugoslavije, 4. Kronologija dogodkov o razvoju in dejavnosti ZKJ—KPJ.

Prvi del zajema obdobje stare Jugoslavije od vključno Ustanovnega kongresa Socialistične delavske partije Jugoslavije (komunistov) od 20. do 23. aprila 1919 v Beogradu do napada na Jugoslavijo aprila 1941. Drugi del je po obsegu mnogo manjši in zajema samo najvažnejša posvetovanja in sestanke partijskega vodstva od pričetka okupacije do osvoboditve ter oba kongresa USAOJ in še to zelo na kratko na sedmih straneh, čeprav bi po naslovu lahko sklepali drugače. Tretji najobsežnejši del zajema povojno obdobje do vključno Desetega kongresa ZKJ, ki je bil v Beogradu od 27. do 30. maja 1974.

V zadnjem delu pa je objavljena kronologija, ki zajema osnovne podatke o vseh najvažnejših dogodkih vezanih na življenje in delo naše Partije in Pokrajinske konference Socialdemokratske stranke Hrvatske in Slavonije od 26.—28. januarja 1919 (kjer je prišlo do odprtega napada na ministerializem, kar je nato pripeljalo do izvolitve posebnega Akcijskega odbora leve in pooblastila Srbski socialdemokratski stranki, da skliče Ustanovni kongres) do skupnega zasedanja vseh zborov zvezne skupščine 16. maja 1974, na katerem je bil Josip Broz Tito soglasno izvoljen za predsednika SFRJ brez omejitve trajanja njegovega mandata. Kronologija je sestavljena pregledno in razvrščeno po posameznih datumih, kar zelo olajša iskanje posameznih podatkov. Tu moramo omeniti še posebno tematiko, ki zajema vsa tri obravnavana obdobja, vendar je zaradi boljšega pregleda zbrana skupaj na koncu prvega dela pod naslovom: »Mednarodne komunistične organizacije«, kjer najdemo osnovne podatke o Komunistični internacionali (Kominterni), Komunistični mladinski in-